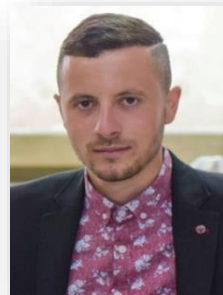

ОБЕЗЦЕНКАТА НА АКТИВИ В КОНТЕКСТА НА ГОДИШНОТО СЧЕТОВОДНО ПРИКЛЮЧВАНЕ

доц. д-р Галина Чиприянова

СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

ас. Кирил Лучков

Технически университет – София¹

Ключови думи:	Резюме
<p>Приложима счетоводна база</p> <p>МСС 36</p> <p>Обезценка на активи</p> <p>МСФО 9</p> <p>Финансови инструменти</p> <p>Възстановима стойност</p> <p>Справедлива стойност</p> <p>Загуба от обезценка</p>	<p><i>В настоящата статия се акцентира на проблемите на идентифицирането и тестването на активи, подлежащи на обезценка, когато приложима счетоводна база за изготвяне и представяне на финансови отчети са Международните счетоводни стандарти. Обръща се внимание на по-важните моменти във връзка с определянето и отчитането на обезценката и признаването на загуба от обезценка при съблюдаване на изискванията на МСС 36 Обезценка на активи. Разкриват се специфичните особености на обезценката на финансовите активи и подходите за обезценка в съответствие с МСФО 9 Финансови инструменти. С помощта на казусния метод са визуализирани отразяването на загуба от обезценка на обекти, общият подход за обезценка на финансови инструменти в три етапа и опростеният подход за признаване на очаквани кредитни загуби по търговски вземания.</i></p>

Въведение

Правилата във връзка с тестването за обезценка и обезценката на нетекущи материални и нематериални активи, дългосрочни инвестиции в дъщерни, асоциирани и смесени предприятия, както и положителна търговска репутация, когато Международните счетоводни стандарти са приложима счетоводна база за изготвяне и представяне на финансови отчети в предприятията, са регламентирани в МСС 36 *Обезценка на активи*. Извън обхвата на този стандарт са материалните запаси, активите по договор и активите, възникващи от разходи за получаване или изпълнение на договор,

¹ Авторското участие е, както следва: доц. д-р Галина Чиприянова – резюме на бълг. език и на англ. език, въведение, пример към табл. № 3, заключение; ас. Кирил Лучков – т. 1 без пример към табл. № 3 и т. 2.

отсрочените данъчни активи, активите, свързани с доходи на наети лица, някои финансови активи, инвестиционните имоти, оценени по справедлива стойност, биологичните активи, свързани със земеделска дейност и оценени по справедлива стойност, намалена с разходите за освобождаване, отсрочените разходи за придобиване и нематериалните активи в резултат от сключени договори с притежатели на застрахователни полици, нетекущите активи, класифицирани като държани за продажба. Същите ще бъдат анализирани в следващи наши разработки.

Обект на изследване в статията са проблемите на обезценката на активи. Предмет на изследване са водещите аспекти на приложимите МСС 36 *Обезценка на активи* и МСФО 9 *Финансови инструменти* в контекста на годишното счетоводно приключване. Целта на статията е да се представят ключовите постановки на Международните счетоводни стандарти относно признаването, оценяването и оповестяването на загубите от обезценка на активи във финансовите отчети на предприятията, вкл. с практически примери.

1. Идентифициране и тестване на активи, подлежащи на обезценка, в съответствие с изискванията на МСС 36 *Обезценка на активи*

Обезценката на активите по време на годишното счетоводно приключване се явява сериозно предизвикателство за практикуващите счетоводители и съставителите на финансовите отчети. Много от тях пренебрегват и респективно дори не спазват насоките и процедурите, заложили в МСС 36 *Обезценка на активи*, които имат за цел да потвърдят, че активите на предприятието се отчитат, представят и оповестяват по стойност, ненадвишаваща тяхната възстановима стойност. Проучванията в практиката сочат, че ограничената приложимост на МСС 36 *Обезценка на активи* е резултат от липсата на подходяща професионална подготовка от страна на лицата, които са ангажирани с отделните процедури и дейности по годишното счетоводно приключване. Това от своя страна, под една или друга форма, има отражение върху вярното и честно представяне на информацията за имущественото състояние, финансовите резултати от дейността и паричните потоци във финансовите отчети.

Когато приложимата счетоводна база за изготвяне и представяне на финансови отчети са МСС и МСФО за предприятията от нефинансовия сектор, практикуващите счетоводители и съставителите на финансовите отчети следва да имат предвид, че всички политики и разяснения извън техния обхват не са уместни както при текущото, така и при периодичното счетоводно отчитане на обектите, сделките или другите събития.

В разпоредбите на действащите Международни счетоводни стандарти е залегнало разбирането, че когато за конкретен актив или респективно пасив съществува отделен стандарт, то при счетоводно му третиране е необходимо да се спазват неговите норми и постановки. Например МСС 36 *Обезценка на активи* не е приложим за всички активи, които се представят в отчета за финансовото състояние към края на периода. Изключение правят следните отчетни обекти:

- ✓ материални запаси (МСС 2 *Материални запаси*);
- ✓ активи по договор и активи, възникващи от разходи за получаване или изпълнение на договор (МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*);
- ✓ отсрочени данъчни активи (МСС 12 *Данъци върху дохода*);
- ✓ активи, свързани с доходи на наети лица (МСС 19 *Доходи на наети лица*);
- ✓ финансови активи, включени в обхвата на МСФО 9 *Финансови инструменти*, различни от инвестициите в дъщерни предприятия (МСФО 10 *Консолидирани финансови отчети*), асоциирани предприятия (МСС 28 *Инвестиции в асоциирани предприятия*) и съвместни предприятия (МСФО 11 *Съвместни предприятия*);
- ✓ инвестиционни имоти, оценени по справедлива стойност (МСС 40 *Инвестиционни имоти*);
- ✓ биологични активи, които са свързани със земеделска дейност и които са оценени по справедлива стойност, намалена с разходите за освобождаване (МСС 41 *Земеделие*);
- ✓ отсрочени разходи за придобиване и нематериални активи, които възникват при сключване на договори с притежателите на застрахователни полици (МСФО 17 *Застрахователни договори*);
- ✓ нетекущи активи (или групи за освобождаване), класифицирани като държани за продажба (МСФО 5 *Нетекущи активи, държани за продажба, и преустановени дейности*).²

Или МСС 36 *Обезценка на активи* не се отнася за всички активи, които към края на отчетния период подлежат на тестване за обезценка, но пък философията му намира изражение в други счетоводни стандарти, в които е имплементирана голяма част от разпоредбите му. Обезценката е предпоставка за вярно и честно представяне на информацията в годишния финансов отчет, съобразно изискванията на принципа за предпазливост, регламентиран в чл. 26, ал. 1, т. 3 от Закона за счетоводството.³

Предприятието оценява към всяка отчетна дата дали съществуват индикации, че стойността на даден актив е обезценена.⁴ Това не означава да бъдат изчислени предполагаемите обезценки на всички активи, които се представят в отчета за финансовото състояние към края на периода. За едно предприятие, разполагащо с множество активи, подобно начинание би коствало значителни по размер трудови и времеви ресурси. Всъщност, за да се спазят указанията на МСС 36 *Обезценка на активи*, е необходимо единствено да се прегледат и респективно да се оценят всички индикации, за които се предполага, че е налице повишен риск от обезценка. Ако в хода на проверката се установят такива индикации, е релевантно да се извърши пълен преглед за обезценка с цел да се определи каква е възстановимата стойност за всеки актив поотделно, но ако това е практически невъзможно –

² МСС 36 *Обезценка на активи*, параграф 2 и 4.

³ Принципът за предпазливост изисква оценяване и отчитане на предполагаемите рискове и очакваните евентуални загуби при счетоводното третиране на стопанските операции с цел получаване на действителен финансов резултат.

⁴ МСС 36 *Обезценка на активи*, параграф 9.

за всяка самостоятелна единица, генерираща парични потоци⁵. В противен случай последващи действия не са необходими.

При преценката относно съществуването на индикации, че даден актив може да е обезценен, счетоводителите и съставителите на финансовите отчети следва да вземат под внимание на годишна база минимум следните източници на информация:

Таблица № 1. Източници на информация за потенциална обезценка на активи

Външни източници на информация	Вътрешни източници на информация
<p>1) Има видими признаци, че стойността на актива е намаляла през периода значително повече, отколкото би могло да се очаква като резултат от изминалото време или обичайната употреба.</p> <p>2) През периода са настъпили или в близко бъдеще ще настъпят значителни промени с негативен ефект върху предприятието, свързани с технологичната, пазарната, икономическата или правната среда, в която предприятието оперира, или с пазара, за който е предназначен активът.</p> <p>3) Пазарните лихвени проценти или други пазарни норми на възвръщаемост на инвестициите са нараснали през отчетния период и е вероятно тези увеличения да окажат влияние върху дисконтовия процент, използван при изчисляване на стойността в употреба на актива и да намалят значително възстановимата стойност на актива.</p> <p>4) Балансовата стойност на нетните активи на отчитащото се предприятие е по-висока от неговата пазарна капитализация.</p>	<p>1) Има данни за морално изхабяване или физическо увреждане на актива.</p> <p>2) През отчетния период са настъпили или в близко бъдеще се очаква да настъпят значителни промени с обратен ефект върху предприятието, в обема или начина на настоящото или бъдещото използване на актива. Тези промени включват неизползване на актива, планове за преустановяване или реструктуриране на дейността, за която активът се използва, или продажба на актива преди предварително определения срок, преоценка на полезния живот на актива като краен вместо като безкраен⁶.</p> <p>3) Има данни от вътрешно-фирмената отчетност, които показват, че икономическата изгода от ползването на актива е или се очаква да бъде по-ниска от очакваната.</p>

Източник: МСС 36 Обезценка на активи, параграф 12.

⁵ Единица, генерираща парични потоци, е най-малката разграничима група активи, генерираща парични потоци от използване на активите, които са в значителна степен независими от паричните потоци от други активи или групи от активи.

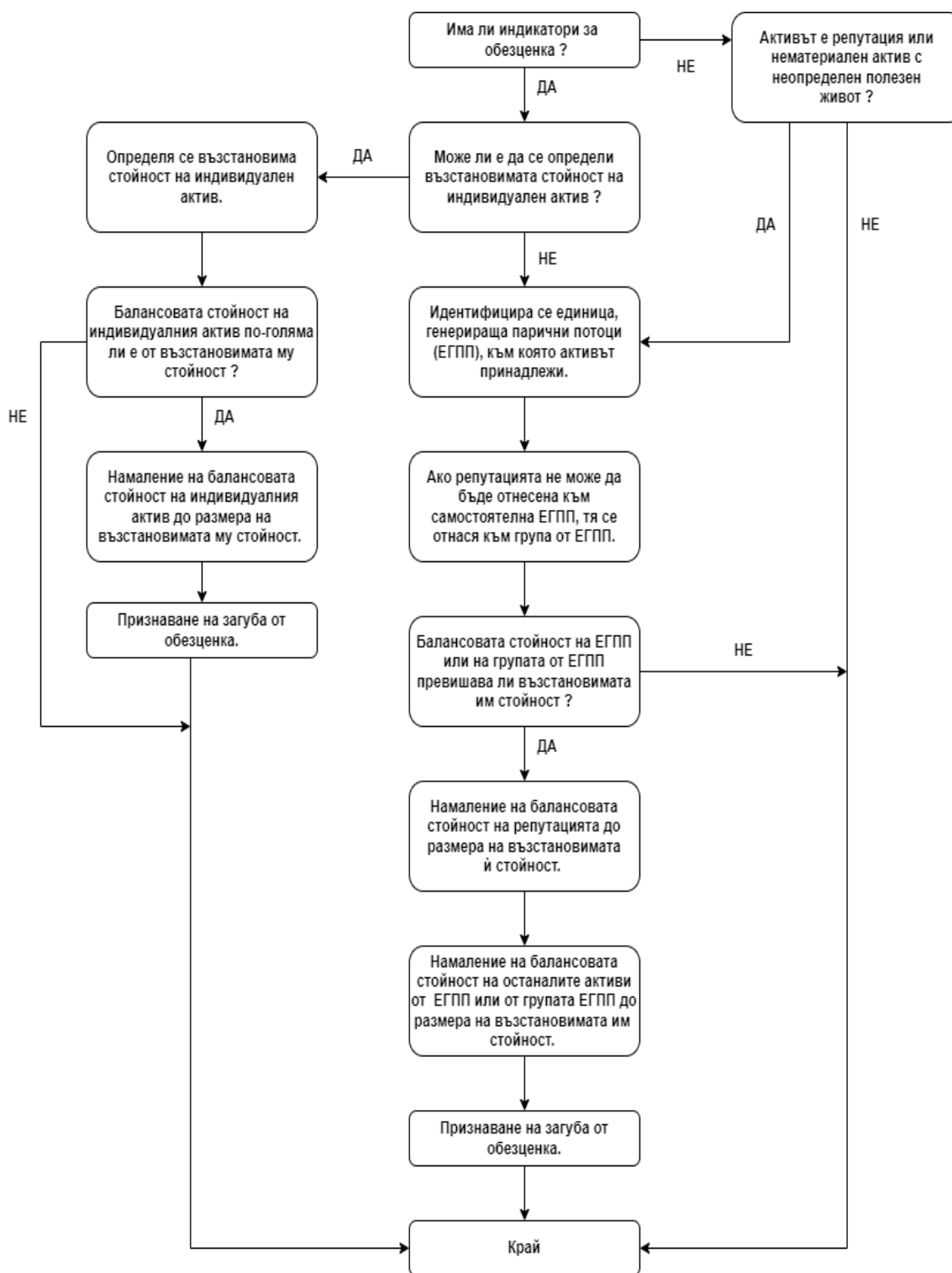
⁶ Ако един актив бъде класифициран като държан за продажба (или бъде включен в група за освобождаване, която е класифицирана като държана за продажба), той се изключва от обхвата на МСС 36 Обезценка на активи и се отчита в съответствие с МСФО 5 *Нетекучи активи, държани за продажба, и преустановени дейности*.

Посоченият списък с външни и вътрешни източници на информация, които могат да бъдат индикации за потенциална обезценка, не е изчерпателен. В МСС 36 *Обезценка на активи* не е въведено нормативно ограничение за използване на други източници на информация от страна на счетоводителите и съставителите на финансови отчети при тяхната професионална преценка. Без значение от вида и естеството на тези източници е препоръчително те да отговарят на някои критерии като: секторна и отраслова принадлежност на предприятието, вид и мащаби на неговата дейност, брой и структура на активите му и др. Аргументът е, че по този начин ще се гарантира обективността на теста за обезценка на активите.

Практикуващите счетоводители и съставителите на финансовите отчети могат сами да изберат кога да проверят активите за обезценка, т.е. няма ограничение за конкретен срок в рамките на годишния отчетен период. Единствено трябва да се има предвид, че МСС 36 *Обезценка на активите* индиректно задължава предприятията да извършват проверката всяка година по едно и също време. Наблюденията от практиката показват, че към настоящия момент спазването на посоченото изискване от страна на предприятията е ограничено.

Алгоритъмът за идентифициране на възможните решения от тестването на активите за обезценка по реда на МСС 36 *Обезценка на активи* е логически систематизиран на фигура № 1.

Фигура № 1. Определяне и отчитане на обезценките

Източник: Ernst & Young, *Impairment accounting – the basics of IAS 36 Impairment of Assets, 2010* (с някои изменения и допълнения).

По смисъла на параграф 18 от МСС 36 *Обезценка на активи* възстановимата стойност е по-високата от справедливата стойност, намалена с разходите за продажба⁷ на актива или на единицата, генерираща парични потоци, и стойността им в употреба. От икономическа гледна точка възстановимата стойност се базира на по-високата от двете стойности. Това същевременно може да служи като основа за рационален избор между продажбата на актива, т.е. изваждането му от употреба, и неговото запазване. В случай че справедливата стойност, намалена с разходите за продажба, е по-висока от стойността в употреба, би било уместно предприятието да продаде актива. В обратния случай, ако стойността в употреба е по-висока от справедливата стойност, намалена с разходите за продажба, е по-изгодно предприятието да продължи експлоатацията на актива. В практиката преобладава разбирането, че измерването на двете стойности е съпроводено с определени допускания, които предполагат сравнително висока степен на хипотетичност и субективизъм. Това е така поради обстоятелството, че възстановимата стойност на актива или на единицата, генерираща парични потоци, се основава на бъдещите прогнозни парични потоци от дейността на предприятието.

Справедливата стойност се оценява въз основа на пазарни критерии, а не според спецификата на отделното предприятие. За някои активи и пасиви може да се наблюдават пазарни сделки или да има пазарна информация. За други – такива данни може да не са налични.⁸ И в двата случая справедливата стойност се базира на презумпцията за обичайна сделка между пазарните участници към датата на оценяване по текущи пазарни условия. Обичайната сделка не е форсмажорна сделка, т.е. не представлява принудителна ликвидация или продажба.⁹ Като положително за оценяването по справедлива стойност може да се приеме, че се извършва от гледна точка на независим пазарен участник, който държи актива или дължи пасива, и същевременно не се отчита позицията или намерението на конкретното предприятие.

За активно търгуваните активи обикновено не възникват трудности при изчисляване на справедливата стойност, намалена с разходите за продажба, тъй като за тях, в повечето случаи, съществува публично достъпната информация (напр. търговски оферти, ценови листи и др.). Активите, които са използвани в дейността на предприятието, по-трудно могат да бъдат оценени по справедлива стойност, защото пазарите за тях са неликвидни, а е възможно и да не съществуват. Например за оценката на машините и съоръженията, които са използвани в производствения процес, може да се прибегне до аналогична информация от сделки със сходни счетоводни обекти. Препоръчително е тази информация да бъде коригирана с предварително избрани променливи, в т.ч. за производствен капацитет, физическо състояние и други. Не е изключено, за целите на оценката, да се използва информация от търговци, които продават употребявани машини и съоръжения, или от производители, които ги рециклират.

⁷ Такива разходи са разходите за правни услуги, държавни такси и други подобни такси по сделката, разходи по освобождаване от актива и преки допълнителни разходи за привеждане на актива в състояние за продажба.

⁸ МСФО 13 *Оценяване по справедлива стойност*, параграф 2.

⁹ Башева, С., М. Маркова, Л. Камбурова, А. Филипова, М. Мусов, К. Кавалджиева, Р. Андасарова, Н. Николова, Б. Боянов, Я. Башев. *Международни стандарти за финансови отчети*, Издателски комплекс – УНС, София, 2019, стр. 579.

При изчисляване на стойността в употреба трябва да се оценят бъдещите входящи и изходящи парични потоци, които се очаква да бъдат получени от продължаващото използване на актива и неговото изваждане от употреба (продажба/освобождение) в края на полезния му живот. Към тях следва да се приложи подходящ дисконтов процент, за да се определи каква е настоящата стойност на тези бъдещи парични потоци. Указанията, дадени в МСС 36 *Обезценка на активи*, изискват бъдещите парични потоци:

- ✓ да отразят актива или единицата, генерираща парични потоци в сегашно им състояние;
- ✓ да включват всички съответстващи парични потоци (входящи и изходящи) на актива или на единицата, генерираща парични потоци, основани на разумни и аргументирани предположения от страна на ръководството за оставащия им полезен живот;
- ✓ да бъдат последователно обосновани с детайлни, пълни и надеждни финансови планове и/или прогнози за период не по-дълъг от 5 години, освен ако няма разумна причина за избор на по-дълъг период.
- ✓ да не включват амортизация, финансиращи дейности за придобиване на активи, постъпления и/или плащания, свързани с данъци върху печалбата;
- ✓ да се прогнозира за периоди, следващи периода, обхванат от последните планове и/или прогнози чрез използване на постоянен или намаляващ процент на растеж за няколко поредни години, освен ако не е оправдано използването на по-висок процент.

Стойността в употреба отразява въздействието на фактори, които може да са специфични за предприятието, но не са приложими за предприятията по принцип.¹⁰ При това положение е релевантно да се прецени дали информацията от финансовите планове и/или прогнози, която се използва като база за прогнозиране на бъдещите парични потоци, отразява най-добрата оценка на ръководството за икономическите условия, които се очаква да съществуват през оставащия полезен живот на актива или на единицата, генерираща парични потоци. Въпреки стремежа за максимална достоверност на използваната информация оценката съдържа субективизъм, поради което съществуват и са известни немалко критики към стойността в употреба.¹¹

Нашите проучвания в практиката показват, че не винаги е необходимо да се определят и двете стойности – справедливата стойност, намалена с разходите по продажба на актива, и стойността му в употреба, а по-скоро е достатъчно само едната от тях. Например, ако някоя от тези стойности надвишава балансовата стойност на актива, следователно стойността на актива не е обезценена и отпада необходимостта от измерване другата стойност.¹² Загуба от обезценка възниква, когато възстановимата стойност (по-високата от справедливата стойност, намалена с разходите за продажба и стойността в употреба) е по-малка от балансовата стойност на актива, респективно единицата, генерираща парични потоци. От счетоводна гледна

¹⁰ Филипова, Ф. Оценяването в счетоводството, изд. „Знание и бизнес“, Варна, 2022, стр. 111.

¹¹ Георгиева, Д. Счетоводна обезценка на нетекущите активи, изд. „Наука и икономика“, Варна, 2016, стр. 84.

¹² МСС 36 *Обезценка на активи*, параграф 19.

точка отчитането ѝ трябва да бъде съобразено с възприетия от предприятието подход за оценка след първоначално признаване на подлежащите на обезценка имоти, машини и съоръжения (виж таблица № 2).

Таблица № 2. Счетоводно отчитане на загубата от обезценка

	Признаване на загуба от обезценка
Активи, оценени по цена на придобиване	Загубата от обезценка се признава като текущ разход за дейността (в текущата печалба/загуба). Тя намира отражение в отчета за печалбата или загубата и другия всеобхватен доход.
Активи, оценени по преоценена (справедлива) стойност	Превишението на загубата от обезценка над преоценъчния резерв се признава като текущ разход за дейността (в другия всеобхватен доход). То се представя в отчета за печалбата или загубата и другия всеобхватен доход. Намалението на преоценъчния резерв се отразява в отчета за финансовото състояние.

Източник: Собствена интерпретация

Интересна ситуация би могла да възникне, когато обезценката се отнася до групи активи, които генерират съвместно парични постъпления. Тогава загубата от обезценката на обектите следва да се разпредели на разумна база. Най-подходящо би било нейното разпределение да се реализира между балансовата стойност на отделните активи от групата, но ако има положителна репутация – задължително първоначално се започва с отразяването на загубата върху нея. Визуализираме със следния пример:

Таблица № 3. Разпределяне на загубата от обезценка на обект, генериращ парични постъпления

Балансова стойност на обекта, генериращ парични постъпления = 30 000 лв., в т.ч.:	
Положителна репутация = 1 900 лв.;	
Машини = 11 400 лв.	
Съоръжения = 16 700 лв.	
Загубата от обезценката на групите от активи, които генерират съвместно парични постъпления = 3 500 лв., в т.ч.:	
Обезценка на положителна репутация = 800 лв.	
Загуба от обезценка на групите от активи, които генерират съвместно парични постъпления след отразяване загубата върху положителната репутация	$3\,500 - 800 = 2\,700$ лв.
Балансова стойност на обекта, който генерира парични постъпления, без положителната репутация	$11\,400 + 16\,700 = 28\,100$ лв.
Пропорционален дял на машините в балансовата стойност на обекта	$(11\,400 / 28\,100) \times 100 = 40,6\%$ приблизително 41%

Пропорционален дял на съоръженията в балансовата стойност на обекта	$(16\ 700/28\ 100) \times 100 = 59,4\%$ приблизително 59%
Пропорционално разпределяне на загубата от обезценка спрямо дела на активите в балансовата стойност на обекта, генериращ парични постъпления:	
Машини 2 700 x 41% = 1 107 лв.	Съоръжения 2 700 x 59% = 1 593 лв.

Източник: Адаптирано по 1000 въпроса – 1000 отговора от практиката на счетоводителя 2023¹³

Следва да се обърне внимание, че при разпределението на загубата от обезценка новата балансова стойност на всеки от активите не може да бъде по-малка от възстановимата му стойност, както и да бъде отрицателна величина. Ако се стигне до такъв момент, оставащата част от загубата от обезценка се разпределя пропорционално между другите активи от групата.¹⁴

2. Специфики при обезценката на финансови активи в съответствие с изискванията на МСФО 9 Финансови инструменти

Изискванията за обезценка, регламентирани в МСФО 9 *Финансови инструменти*, са приложими за следните категории финансови активи: дългови инструменти, оценявани по амортизирана стойност; дългови инструменти, оценявани по справедлива стойност през друг всеобхватен доход; кредитни ангажименти и договори за финансова гаранция, които не се оценяват по справедлива стойност през печалбата или загубата; лизингови вземания в обхвата на МСФО 16 *Лизинг* и активи по договор в обхвата на МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*. Целта на изискванията за обезценка е да бъдат признати очакваните кредитни загуби за целия срок на всички финансови инструменти, чийто кредитен риск се е увеличил значително след първоначалното признаване, независимо дали са оценени индивидуално, или колективно, като се взема предвид цялата разумна и аргументирана информация, включително и за бъдещи периоди.¹⁵ За да се гарантира тяхното изпълнение, в МСФО 9 *Финансови инструменти*, за разлика от МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване*, е възприет единен модел за обезценка, който е базиран на концепцията за очаквана кредитна загуба, а не на концепцията за понесена загуба. Прави впечатление, че за практическото прилагане на модела не е възприет хомогенен подход за отчитане на обезценката, а всъщност, в зависимост от вида на финансовия актив и експозицията на кредитния му риск, са въведени няколко диверсифицирани подхода (виж таблица № 4):

- ✓ Общ подход (General approach);
- ✓ Опростен подход (Simplified approach);

¹³ По идеи от: <zakonnik.online/1000/2023/1-107> посещение към 01.05.2023 г.

¹⁴ 1000 въпроса – 1000 отговора от практиката на счетоводителя 2023; <zakonnik.online/1000/2023/1-107> посещение към 01.05.2023 г.

¹⁵ МСФО 9 *Финансови инструменти*, параграф 5.5.4.

- ✓ Подход на закупени или възникнали финансови активи с кредитни загуби (The purchased or originated credit-impaired financial assets approach).

Таблица № 4. Приложимост на подходите за обезценка, възприети в МСФО 9 Финансови инструменти

Вид на финансовия актив	Подход за обезценка
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Парични средства и еквиваленти ✓ Предоставяни заеми (в т.ч. и вътрешнофирмени) ✓ Дългови инструменти, оценявани по амортизирана стойност ✓ Дългови инструменти, оценявани по справедлива стойност през друг всеобхватен доход ✓ Кредитни ангажименти и договори за финансова гаранция, които не се оценяват по справедлива стойност през печалбата или загубата 	Общ подход
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Търговски вземания, които не съдържат значителен финансов компонент ✓ Активи по договор в обхвата на МСФО 15 <i>Приходи от договори с клиенти</i>, които не съдържат значителен финансов компонент 	Опростен подход
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Лизингови вземания в обхвата на МСФО 16 <i>Лизинг</i> ✓ Търговски вземания, които съдържат значителен финансов компонент ✓ Активи по договор в обхвата на МСФО 15 <i>Приходи от договори с клиенти</i>, които съдържат значителен финансов компонент 	Общ подход или Опростен подход
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Закупени или възникнали финансови активи с кредитни загуби 	Подход на закупени или възникнали финансови активи с кредитни загуби

Източник: МСФО 9 Финансови инструменти

Признаването на очаквани кредитни загуби при общия подход за обезценка преминава през три етапа, като на всеки един етап се оценява какво е кредитното качество на съответния финансов инструмент, за който е налице неизпълнение. На всяка отчетна дата, след първоначалното признаване, отчитащото се предприятие трябва да идентифицира на кой етап се намира финансовият инструмент, който е обект на обезценка. Това дава възможност правилно да се определят очакваните кредитни загуби за период от 12 месеца или за целия срок на инструмента, като базата за оценяване следва да зависи от това дали е имало значително увеличение на кредитния риск след първоначалното му признаване. Промяната в кредитния риск през следващите отчетни периоди се отразява върху размера на очакваните кредитни загуби, признати като коректив за обезценка.

Финансовите инструменти, които се обслужват редовно в рамките на договорените срокове, попадат в етап 1, когато след първоначалното им признаване липсват индикации за значителна промяна или респективно увеличение на кредитния риск. Обръщаме внимание, че непосредствено след

възникването или покупката на финансовия инструмент е необходимо да бъдат признати очаквани кредитни загуби за 12 месеца след датата на отчитане, тъй като в рамките на този период има вероятност да настъпят събития на неизпълнение. Те не отразяват паричния недостиг само за следващите 12 месеца, а цялата кредитна загуба на инструмента, но според неизпълненията през следващите 12 месеца.¹⁶ На етап 1 базата за изчисляване на прихода от лихви е брутната балансова стойност на финансовия инструмент, т.е. амортизираната стойност преди приспадане на коректива за загуби. Тя се съдържа в счетоводния амортизационен план към съответната отчетна дата.

Етап 2 включва финансовите инструменти, които са с нарушено обслужване. Те не попадат в етап 1, защото се предполага, че кредитният им риск на индивидуална или групова база е нараснал значително, т.е. вече не се третира като нисък. Трябва да се подчертае, че в етап 2, за разлика от етап 1, очакваните кредитни загуби се признават за целия срок на финансовия инструмент. Аргументът е, че последният не е с кредитна обезценка или липсва всякаква разумна и аргументирана информация като доказателство за кредитна обезценка. Базата за изчисляване на прихода от лихви остава непроменена спрямо етап 1, т.е. брутната балансова стойност.

За необслужваните финансови инструменти, които попадат в обхвата на етап 3, е характерно, че кредитният им риск е нараснал до ниво, на което се счита, че е налице обективно доказателство за настъпило събитие на неизпълнение. Следователно може да се твърди, че в етап 3 се включват единствено онези инструменти, които са с кредитна обезценка. Очакваните кредитни загуби се налага да бъдат оценени не на колективна, а на индивидуална основа, като те се признават за целия срок на финансовия инструмент, както е при етап 2. Приходът от лихви, за разлика от етап 1 и 2, при етап 3 се изчислява въз основа на амортизираната стойност. Тя е брутната балансова стойност след приспадане на коректива за загуби.

В практика се срещат различни отчетни обекти, сделки или други събития, чието счетоводно третиране, в определени случаи, изисква значителна степен на преценка от страна на практикуващите счетоводители и съставителите на финансовите отчети. Всъщност тя е необходима като условие, за да се спазят изискванията на съответния МСС/МСФО. В този контекст един актуален пример може да бъде обезценката на предоставен кредит, попадащ в обхвата МСФО 9 *Финансови инструменти*.

Пример:

На 01.01.2020 г. между дружествата „Х“ и „У“, опериращи в нефинансовия сектор, е сключен договор за кредит. „Х“ отпуска на „У“ кредит в размер на 100 000 лв., за който не е договорено обезпечение. Отпуснатият кредит е за срок от 4 години. Годишният лихвен процент е 12%. В договора е упоменато, че главницата по кредита трябва да бъде платена в края на периода.

В рамките на 2020 г. кредитът се обслужва регулярно, т.е. не е налице неизпълнение на условията по договора за кредит. Към 31.12.2020 г. от

¹⁶ Вейсел, А. Отчитане на финансовите инструменти, изд. „ФорКом“, София, 2018, стр. 70.

управляващия орган на „У“ е направена прогноза за погасяването на кредита през 2021 г. От изчисленията става ясно, че през следващите 12 месеца съществува 2% вероятност „Х“ да не получи дължимите по договора за кредит суми.

В края на 2021 г. финансовото състояние на „У“ е влошено в резултат от настъпилите промени в общата икономическа обстановка в страната. Към 31.12.2021 г. от управляващия орган на „У“ е направена прогноза за погасяването на кредита през 2022 г. От изчисленията става ясно, че през следващите 12 месеца съществува 34% вероятност „Х“ да не получи дължимите по договора за кредит суми.

В края на 2022 г. между дружествата „Х“ и „У“ е подписан анекс за удължаване на срока на кредита с още 2 години, тъй като „У“ има ликвидни затруднения и респективно не разполага със свободни парични потоци, за да обслужва вноските по кредита.

Към 31.12.2022 г. от управляващия орган „У“ е направена прогноза за погасяването на кредита през 2023 г. От изчисленията става ясно, че през следващите 12 месеца съществува 62% вероятност „Х“ да не получи дължимите по договора за кредит суми.

Въз основа на изложените по-горе обстоятелства в Таблица № 5 е систематизирано счетоводното третиране на предоставения кредит от позицията на кредитора чрез прилагане на общия (трестепенен) подход за обезценка, възприет в МСФО 9 *Финансови инструменти*:

Таблица № 5. Обезценка на предоставен кредит

Етап 1	Редовни експозиции
Отчетна дата	31.12.2020 г.
Брутна балансова стойност	100 000 лв.
Коректив за очаквани кредитни загуби	$100\,000 \times 2\% = 2\,000$ лв.
Годишна лихва	$100\,000 \times 12\% = 12\,000$ лв.
Счетоводни записвания¹⁷	1) Отразяване на получена лихва за 12 000 лв.: Дебит с/ка Разплащателна сметка в левове Кредит с/ка Приходи от лихви 2) Отразяване на обезценката за 2 000 лв.: Дебит с/ка Разходи за обезценка на финансови инструменти Кредит с/ка Обезценка на финансови инструменти Аналитична с/ка Коректив за очаквани кредитни загуби
Етап 2	Експозиции с нарушено обслужване
Отчетна дата	31.12.2021 г.

¹⁷ При усвояване на кредита, който е в размер на 100 000 лв., се съставя следното счетоводно записване:
Дебит с/ка Предоставени заеми
Кредит с/ка Разплащателна сметка в левове

Брутна балансова стойност	100 000 лв.
Коректив за очаквани кредитни загуби	$100\,000 \times 34\% = 34\,000$ лв.
Годишна лихва	$100\,000 \times 12\% = 12\,000$ лв.
Счетоводни записвания	1) Отразяване на получена лихва за 12 000 лв.: Дебит с/ка Разплащателна сметка в левове Кредит с/ка Приходи от лихви 2) Отразяване на обезценката за 32 000 лв.: $100\,000 \times (34 - 2)\% = 32\,000$ Дебит с/ка Разходи за обезценка на финансови инструменти Кредит с/ка Обезценка на финансови инструменти Аналитична с/ка Коректив за очаквани кредитни загуби
Етап 3	Експозиции в неизпълнение/експозиции с кредитна обезценка
Отчетна дата	31.12.2022 г.
Брутна балансова стойност	100 000 лв.
Коректив за очаквани кредитни загуби	$100\,000 \times 62\% = 62\,000$ лв.
Годишна лихва	$100\,000 \times 12\% = 12\,000$ лв.
Счетоводни записвания	1) Отразяване на получена лихва за 12 000 лв.: Дебит с/ка Разплащателна сметка в левове Кредит с/ка Приходи от лихви 2) Отразяване на обезценката за 30 000 лв.: $100\,000 \times (62 - 32)\% = 30\,000$ Дебит с/ка Разходи за обезценка на финансови инструменти Кредит с/ка Обезценка на финансови инструменти Аналитична с/ка Коректив за очаквани кредитни загуби
Етап 3	Експозиции в неизпълнение/експозиции с кредитна обезценка
Отчетна дата	31.12.2023 г.
Брутна балансова стойност	100 000 лв.
Коректив за очаквани кредитни загуби	$100\,000 \times 62\% = 62\,000$ лв.
Годишна лихва	$(100\,000 - 62\,000) \times 12\% = 4\,560$ лв.

Източник: Собствена интерпретация.

В МСФО 9 *Финансови инструменти* не е дефинирано какво е това неизпълнение и не са посочени критерии за измерването му. Въпрос на професионална преценка е да се установи и измери неизпълнението през отделните етапи от процеса по обезценка на финансовите инструменти. За

целта е препоръчително да се вземе предвид процесът по управление на вътрешния кредитен риск, както и да се обърне специално внимание на някои количествени индикатори, чрез които да се анализира в каква степен са реализирани поетите финансови ангажименти от страна на предприятието. От направените проучвания може да се констатира, че съгласно постановките на МСФО 9 *Финансови инструменти* не е настъпило неизпълнение, ако просрочието на договорените плащания е над 30, но не повече от 90 дни. Обаче не съществува пречка горната трактовка да бъде отхвърлена, например ако предприятието разполага с разумни аргументи или респективно критерии за по-дълъг период на неизпълнение. Тук аргументът е, че очакваните кредитни загуби отчитат размера на плащанията и времето за тяхното осъществяване.

Към настоящия момент в МСФО 9 *Финансови инструменти* липсва пояснение на понятието „значително повишение“ на кредитния риск, а единствено в стандарта са посочени критерии за идентифицирането му. При това положение се изисква значителна степен на преценка от страна на счетоводители и съставители на финансовите отчети при фактическото прилагане на общия подход за обезценка. Тя трябва да бъде съобразена с промяната в риска от неизпълнение, а не с промяната в размера на очакваните кредитни загуби.

В МСФО 9 *Финансови инструменти* е предвидена възможност оценката на кредитния риск да се извършва както на индивидуална, така и на групова база. Но същевременно в стандарта не са регламентирани общи указания за това кога и при какви обстоятелства или условия са приложими двете бази за оценка. Извършването на групови оценки не е подходящо тогава, когато признаването на всички очаквани загуби се прави само за някои от финансовите активи от групата, а за останалите на се прилага.¹⁸ Те са уместни в случаите, когато: не е налична друга информация, специфична за кредитополучателя; по-голямата част от прогнозната информация е достъпна на колективна база; значително повишение на кредитния риск не се проявява преди отделните финансови активи да станат дължими и др. Следователно, ако за даден финансов актив е установено значително повишение на кредитния му риск, е препоръчително последният да се измери на индивидуална, а не на групова база.

За финансовите инструменти, които са с по-нисък първоначален кредитен риск, промените в абсолютната вероятност от възникване на неизпълнение се очаква да са по-съществени. Съответно промените в абсолютната вероятност от възникване на неизпълнение се очаква да са по-незначителни за тези инструменти, които са с по-висок първоначален кредитен риск. При общия подход за обезценка, възприет в МСФО 9 *Финансови инструменти*, рискът от неизпълнение не е детерминанта, т.к. той се променя с темповете, с които нараства очакваната продължителност на живот на съответния финансов инструмент. А вероятността от възникване на неизпълнение с течение на времето се понижава с незначителни темпове за инструментите, които са в близост до падеж и респективно са със значителни по размер плащания.

¹⁸ Соколова, Н. Съвременни аспекти на оценяването и отчитането на финансовите инструменти, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2016, стр. 165.

Опростеният подход за признаване на очаквани кредитни загуби е задължителен за прилагане при търговските вземания и активите по договор в обхвата на МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*, които не съдържат значителен компонент на финансиране. В МСФО 9 *Финансови инструменти* не съществува ограничение за избор измежду общия и опростения подход за обезценка по отношение на търговските вземания и активи по договор, които съдържат значителен компонент на финансиране, както и на лизингови вземания в обхвата на МСФО 16 *Лизинг*. Това означава, че прилагането на единия или другия подход е изцяло въпрос на управленско решение, което трябва да бъде отразено във възприетата счетоводна политика на предприятието.

При опростения подход за признаване на очаквани кредитни загуби, за разлика от общия подход, не се налага да се проследяват или оценяват настъпилите промени в кредитния риск на финансовия инструмент, т.е. по никакъв начин не се отчита увеличението му. Предприятията, които са възприели този подход, трябва да признаят загуби от обезценка на базата на очакваните кредитни загуби за целия оставащ срок на инструмента, т.е. на всяка отчетна дата от първоначалното му признаване. От счетоводна гледна точка те ще трябва да отчетат по-голяма сума за обезценки още в края на първия отчетен период.

Пример:

Предприятие „Z“, което осъществява дейността си в нефинансовия сектор, към 31.12.2021 г. разполага с портфейл от търговски вземания в размер на 33 500 000 лв. Те имат общи рискови характеристики и не съдържат значителен финансов компонент съгласно МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*. Клиентската база на „Z“ се състои от голям брой малки клиенти.

Възрастовата структура на търговските вземания към 31.12.2021 г. и актуализираните данни за процента на неизпълнение, в зависимост от броя на дните в просрочие, са, както следва:

Групи вземания	Брутна балансова стойност	Очакван процент на неизпълнение
Без просрочие	16 500 000 лв.	0,4%
1 – 30 дни просрочие	7 000 000 лв.	2,2%
31 – 60 дни просрочие	5 500 000 лв.	3,4%
61 – 90 дни просрочие	3 000 000 лв.	8,2%
Над 90 дни просрочие	1 500 000 лв.	12,6%
	33 500 000 лв.	

Размерът на очакваните кредитни загуби по търговските вземания, в съответствие с параграф Б5.5.35 от МСФО 9 *Финансови инструменти*, се определя чрез използване на практически целесъобразна мярка, каквато например е матрицата на провизиите (provision matrix). Тя се базира на исторически данни за неизпълнение през очаквания живот на търговските вземания, коригирани с прогнозни данни. В разглеждания пример матрицата на провизиите към 31.12.2021 г. има следния вид:

Групи вземания	Брутна балансова стойност	Очакван процент на неизпълнение	Очаквани кредитни загуби
1	2	3	4 = 2 x 3
Без просрочие	16 500 000 лв.	0,4%	66 000 лв.
1 – 30 дни просрочие	7 000 000 лв.	2,2%	154 000 лв.
31 – 60 дни просрочие	5 500 000 лв.	3,4%	187 000 лв.
61 – 90 дни просрочие	3 000 000 лв.	8,2%	246 000 лв.
Над 90 дни просрочие	1 500 000 лв.	12,6%	189 000 лв.
	33 500 000 лв.		842 000 лв.

Данните показват, че за портфейла от търговски вземания към 31.12.2021 г. трябва да бъде начислена обезценка в размер на 842 000 лв. В хронологичните регистри на предприятието следва да бъде отразено следното счетоводното записване:

Дебит с/ка Разходи за обезценка на финансови инструменти 842 000 лв.

Кредит с/ка Обезценка на финансови инструменти 842 000 лв.

Аналитична с/ка Коректив за очаквани кредитни загуби

Ако през следващата година е налице влошаване на икономическата обстановка в страната, в т.ч. индикации за значителна промяна в лихвените параметри по кредитите и нарастване на безработица, предприятието следва да актуализира прогнозните данни в матрицата на провизиите. Съгласно данните от примера към края на текущия отчетен период (31.12.2022 г.) в брутната балансова стойност на търговските вземания следва да се отчете ръст в размер на 2 500 000 лв. (36 000 000 – 33 500 000) спрямо предходния отчетен период (31.12.2021 г.). Портфейлът от търговски вземания ще бъде структуриран по следния начин:

Групи вземания	Брутна балансова стойност	Очакван процент на неизпълнение	Очаквани кредитни загуби
1	2	3	4 = 2 x 3
Без просрочие	17 000 000 лв.	0,5%	85 000 лв.
1 – 30 дни просрочие	7 500 000 лв.	2,5%	187 500 лв.
31 – 60 дни просрочие	6 000 000 лв.	4,0%	240 000 лв.
61 – 90 дни просрочие	3 500 000 лв.	8,5%	297 500 лв.
Над 90 дни просрочие	2 000 000 лв.	13%	260 000 лв.
	36 000 000 лв.		1 070 000 лв.

От направените изчисления може да се констатира, че е налице значителна промяна в размера на очакваните кредитни загуби от 842 000 лв. на 31.12.2021 г. до 1 070 000 лв. на 31.12.2022 г. С увеличението на

очакваните кредитни загуби, което възлиза на 228 000 лв., в хронологичните регистри на предприятието към 31.12.2022 г. трябва да бъде съставено следното счетоводното записване:

Дебит с/ка Разходи за обезценка на финансови инструменти 228 000 лв.

Кредит с/ка Обезценка на финансови инструменти 228 000 лв.

Аналитична с/ка Коректив за очаквани кредитни загуби

Нашите наблюдения в практиката на предприятията показват, че матрицата на провизиите, като метод за реализиране на опростения подход за обезценка, е по-лесна за прилагане при краткосрочните търговски вземания (с падеж до 12 месеца), отколкото при дългосрочните търговски вземания. При търговските вземания с падеж над 12 месеца е целесъобразно да се използват по-сложни статистически методи.

Повечето търговски вземания по принцип са с падеж до една година, така че при тях не може да се очаква съществена разлика между кредитните загуби за 12 месеца и кредитните загуби за целия им срок.¹⁹ По отношение на вземанията, които са групирани по предварително избрани критерии, е подходящо в счетоводната политика да се възприемат фиксирани проценти на провизиране, които да бъдат съобразени с броя дни в просрочие (например ако няма просрочие – 1%, до 30 дни просрочие – 2%, от 30 до 90 дни просрочие – 3%, от 90 до 180 дни просрочие – 20% и т.н.). Това, в известна степен, ще улесни предприятията при прилагане на опростения подход за обезценка.

В зависимост от разнообразието на клиентската си база предприятието може да използва подходящи групи, ако натрупаният опит в областта на кредитните загуби показва, че моделите на кредитни загуби се отличават различно при различните клиентски сегменти. Критериите, които биха могли да бъдат използвани за групиране на активи, включват например географски регион, вид на продукта, рейтинг на клиента, застраховане на обезпечения или на търговски кредити и вид на клиента (например търговец на едро или на дребно).²⁰

Заклучение

Реализиране изискването за предпазливост в счетоводството при изготвянето на годишния финансов отчет на предприятието и осигуряването на достоверност на счетоводната информация в него налага необходимостта от осъществяване на последваща оценка на нетекущите материални и нематериални активи (обезценка и преоценка) в съответствие с МСС 1 *Представяне на финансови отчети*, МСС 16 *Имоти, машини и съоръжения*, МСС 38 *Нематериални активи* и МСС 36 *Обезценка на активи*, както и обезценка на финансовите активи в съответствие с МСФО 9 *Финансови инструменти*. Тестването на активите за обезценка и респ. тяхното обезценяване при наличието на условия за това следва да се извършва най-

¹⁹ Николов, Г. Концептуален анализ на новия модел на очакваните загуби от обезценка на финансови активи, сп. „ИДЕС“, бр. 2, 2017, стр. 16.

²⁰ МСФО 9 *Финансови инструменти*, параграф Б5.5.35.

малко веднъж в годината. То намира счетоводно изражение в признаването на загуба от обезценка.

Правилата за извършване на обезценката на активи, както и отразяването на загубата от обезценка на активи и обекти, генериращи парични постъпления, следва да бъдат в унисон с МСС и МСФО, когато последните са приложима счетоводна база за изготвяне и представяне на финансови отчети в предприятията.

Библиографска справка:

- 1) *Башева, С., М. Маркова, Л. Камбурова, А. Филипова, М. Мусов, К. Кавалджиева, Р. Андасарова, Н. Николова, Б. Боянов, Я. Башев. Международни стандарти за финансови отчети, Издателски комплекс – УНСС, София, 2019.*
- 2) *Вейсел, А. Отчитане на финансовите инструменти, изд. „ФорКом“, София, 2018.*
- 3) *Георгиева, Д. Счетоводна обезценка на нетекущите активи, изд. „Наука и икономика“, Варна, 2016.*
- 4) *Николов, Г. Концептуален анализ на новия модел на очакваните загуби от обезценка на финансови активи, сп. „ИДЕС“, бр. 2, 2017.*
- 5) *Соколова, Н. Съвременни аспекти на оценяването и отчитането на финансовите инструменти, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2016.*
- 6) *Филипова, Ф. Оценяването в счетоводството, изд. „Знание и бизнес“, Варна, 2022.*
- 7) *1000 въпроса – 1000 отговора от практиката на счетоводителя 2023; <zakonnik.online/1000/2023/1-107> посещение към 01.05.2023 г.*
- 8) *МСС 36 Обезценка на активи.*
- 9) *МСФО 9 Финансови инструменти.*
- 10) *МСФО 13 Оценяване по справедлива стойност.*
- 11) *Ernst & Young, Impairment accounting – the basics of IAS 36 Impairment of Assets, 2010 (www.ey.com).*

**THE IMPAIRMENT OF ASSETS IN THE CONTEXT OF THE ANNUAL
ACCOUNTING CLOSING IN ENTERPRISES**

Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Tsenov Academy of Economics, Svishtov

Assist. Prof. Kiril Luchkov
Technical University of Sofia

Keywords:	Summary
<p><i>Accounting framework</i></p> <p><i>IAS 36</i></p> <p><i>Impairment of Assets</i></p> <p><i>IFRS 9 Financial Instruments</i></p> <p><i>Recoverable amount</i></p> <p><i>Fair value</i></p> <p><i>Impairment loss</i></p>	<p><i>The article focuses on the challenges of identifying and testing assets subject to impairment when applying International Accounting Standards (IAS) and International Financial Reporting Standards (IFRS) for financial reporting. Attention is paid to the most important aspects of determining and recognizing impairment and loss of impairment while complying with IAS 36 Impairment of Assets. The specific features of impairment of financial assets and approaches to impairment under IFRS 9 Financial Instruments are revealed. The case method is used to illustrate the reflection of impairment loss on assets, the general three-stage approach to impairment of financial instruments, and the simplified approach to recognizing expected credit losses on trade receivables.</i></p>